

Zespół Szkół im. Ignacego Łukasiewicza w Policach

PRZEDMIOTOWE ZASADY OCENIANIA

CHEMIA

LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE 4-letnie

poziom rozszerzony

KLASA 4

Przedmiotowe zasady oceniania – wymagania na poszczególne oceny szkolne

klasa 4

Temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:		
	Ocena dopuszczająca [1]	Ocena dostateczna [1+2]	Ocena dobra [1+2+3]	Ocena bardzo dobra [1+2+3+4]	Ocena celująca [1+2+3+4+5]
ZWIĄZKI ORGANICZNE ZAWIERAJĄCE AZOT. BIAŁKA					
1. Aminy	<ul style="list-style-type: none"> • podaje definicje pojęć: grupa aminowa, amina, diamina, triamina, rzędowość amin • opisuje budowę amoniaku i amin (pierwszo-, drugo- i trzeciorzędowych) • zna wzory ogólne amin (1°, 2°, 3°) i wykorzystuje je do ustalenia wzoru sumarycznego amin • rysuje wzory strukturalne i półstrukturalne (grupowe) amin i ich izomerów na podstawie nazwy związku • wymienia zasady nazewnictwa amin, podaje przykłady • wymienia typowe właściwości fizyczne amin alifatycznych (stan 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje budowę amoniaku i amin • porównuje podobieństwa i różnice w budowie amin alifatycznych (np. etanoaminy i <i>N</i>-metyloetanoaminy) • rysuje wzory elektronowe amoniaku i prostych amin (metanoamina, etanoamina) • wyjaśnia, dlaczego temperatura wrzenia amin rośnie wraz ze wzrostem długości łańcucha węglowodorowego • pisze równania dysocjacji elektrolitycznej amin (np. 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje temperatury wrzenia alkanów, amin i alkoholi o takiej samej długości części węglowodorowej • analizuje wpływ części węglowodorowej na zasadowość amin • analizuje wpływ rzędowości amin na ich zasadowość, podaje przykłady • pisze równania reakcji amin z kwasami nieorganicznymi i kwasami karboksylowymi • projektuje i przeprowadza doświadczenie, które wykazuje zasadowy odczyn amin 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnice w lotności alkanów, amin i alkoholi o takich samych długościach części węglowodorowej • projektuje i rozwiązuje chemografy uwzględniające właściwości amin alifatycznych o różnej rzędowości • wykonuje obliczenia pH roztworów amin z zastosowaniem stopnia i stałej dysocjacji • wykonuje obliczenia stężenia jonów OH^- i stężenia niezdysoncjowanej aminy w roztworach amin alifatycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje cykle przemian prowadzące do otrzymania amin o różnej rzędowości, wychodząc od węglanu wapnia

	<p>skupienia, rozpuszczalność w wodzie)</p> <ul style="list-style-type: none"> • pisze równanie dysocjacji elektrolitycznej metanoaminy • pisze równanie reakcji metanoaminy z kwasem solnym • wymienia metody otrzymywania amin (reakcja amin i amoniaku z halogenopochodnymi, redukcja nitryli, reakcja soli amin z mocnymi zasadami) • pisze równania reakcji otrzymywania amin 1° w reakcji amoniaku z odpowiednią halogenopochodną 	<p>etanoaminy, propanoaminy)</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, dlaczego wodne roztwory amin alifatycznych mają odczyn zasadowy • pisze równania reakcji amin (np. etanoaminy, propanoaminy) z kwasem solnym • pisze równania reakcji otrzymywania amin 2° i 3° w wyniku reakcji halogenopochodnych z amoniakiem i odpowiednią aminą • porównuje moc amin na podstawie wartości ich stałych dysocjacji 	<p>alifatycznych; pisze odpowiednie równania reakcji</p> <ul style="list-style-type: none"> • projektuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące, że aminy reagują z kwasami nieorganicznymi i organicznymi, pisze odpowiednie równania reakcji 		
2. Aminy aromatyczne	<ul style="list-style-type: none"> • podaje definicje pojęć: amina aromatyczna, grupa aminowa, rzędowość amin aromatycznych, polikondensacja, aminoplasty • opisuje budowę amoniaku i amin aromatycznych • podaje przykłady amin aromatycznych, pisze ich wzory i podaje nazwy • wymienia typowe właściwości fizyczne aniliny 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje budowę amoniaku i aniliny • porównuje podobieństwa i różnice w budowie amoniaku, amin alifatycznych (np. metyloaminy) i amin aromatycznych (np. aniliny) • pisze równania dysocjacji elektrolitycznej aniliny • pisze równanie reakcji aniliny z kwasem solnym 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wpływ aromatycznej części węglowodorowej na zasadowość amin • wyjaśnia i uzasadnia różnice w zasadowości amin alifatycznych, amoniaku i amin aromatycznych • pisze równania reakcji otrzymywania amin aromatycznych w wyniku reakcji redukcji nitropochodnych 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje cykle przemian prowadzące do otrzymania aniliny, wychodząc od węgliku wapnia • projektuje, przeprowadza i analizuje doświadczenie, które wykazuje zasadowy odczyn aniliny; pisze odpowiednie równania reakcji 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: sole diazoniowe, barwniki azowe, żywica anilinowo-formaldehydowa, chromofor • wyjaśnia sposób otrzymywania soli diazoniowych na podstawie reakcji otrzymywania chlorku benzenodiazonium,

	<p>(stan skupienia, rozpuszczalność w wodzie)</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, dlaczego wodny roztwór aniliny ma odczyn zasadowy • wymienia substancje, z którymi reaguje anilina • porównuje moc amin na podstawie wartości ich stałych dysocjacji • pisze równanie reakcji otrzymywania aniliny w wyniku reakcji halogenopochodnej z amoniakiem • pisze równanie reakcji otrzymywania aniliny w wyniku reakcji redukcji nitrobenzenu • omawia zastosowania aniliny w przemyśle i laboratorium • wskazuje na szkodliwe działanie aniliny na organizmy 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia metody otrzymywania amin aromatycznych (reakcja amin i amoniaku z halogenopochodnymi, redukcja związków nitrowych, redukcja nitryli, reakcja soli amin z mocnymi zasadami) • pisze równania reakcji otrzymywania aromatycznych amin 1°, 2° i 3° w wyniku reakcji halogenopochodnych z amoniakiem i odpowiednią aminą 	<p>węglowodorów aromatycznych, współczynniki dobiera, pisząc jonowo-elektronowe równania redukcji i utleniania</p> <ul style="list-style-type: none"> • pisze równania reakcji amin aromatycznych z kwasami nieorganicznymi i kwasami karboksylowymi • wyjaśnia wpływ grupy aminowej na substytucję elektrofilową w pierścieniu amin aromatycznych, pisze odpowiednie równania reakcji • wskazuje na zastosowanie i wykorzystanie związków azowych w przemyśle włókienniczym, spożywczym, a także w analityce chemicznej • wyjaśnia różnice w zachowaniu się duroplastów i termoplastów podczas ogrzewania; podaje przykłady tworzyw 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje i analizuje doświadczenie wykazujące, że aminy aromatyczne reagują z kwasami nieorganicznymi i organicznymi, pisze odpowiednie równania reakcji • projektuje i analizuje doświadczenie wykazujące substytucję elektrofilową w anilinie (np. bromowanie), pisze odpowiednie równania reakcji • wykonuje obliczenia pH roztworów amin z zastosowaniem stopnia i stałej dysocjacji 	<p>pisze odpowiednie równania reakcji</p>
--	---	--	--	--	---

<p>3. Amidy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • podaje definicje pojęć: amidy, grupa amidowa, rzędowość amidów, wiązanie amidowe (peptydowe), mocznik, biuret • omawia i analizuje budowę mocznika i wynikające z niej właściwości • podaje przykłady amidów 1°, 2° i 3°, pisze wzory strukturalne (grupowe) • wymienia zasady nazewnictwa amidów, podaje przykłady • wymienia metody otrzymywania amidów (działanie amoniakiem na chlorki, bezwodniki kwasowe i estry, odwodnienie soli amonowych, hydroliza nitryli) • pisze równania reakcji otrzymywania mocznika: w wyniku ogrzewania cyjanianu amonu, syntezy amoniaku z tlenkiem węgla(IV) • wskazuje odczyn wodnych roztworów amidów • wskazuje na zastosowania mocznika (nawóz sztuczny, 	<ul style="list-style-type: none"> • pisze równanie reakcji kondensacji dwóch cząsteczek mocznika • pisze równania reakcji hydrolizy mocznika w środowisku kwasowym i zasadowym • pisze równania reakcji hydrolizy acetamidu w środowisku kwasowym i zasadowym 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jaki wpływ na temperatury wrzenia i topnienia amidów (z wyjątkiem formamidu) ma zastąpienie atomów wodoru w grupie amidowej grupami węglowodorowymi • pisze równania reakcji otrzymywania amidów 1°, 2° i 3° (działanie amoniakiem lub aminą 1° i 2° na chlorki, bezwodniki kwasowe i estry, odwodnienie soli amonowych, hydroliza nitryli) • pisze równania reakcji hydrolizy amidów w środowisku kwasowym i zasadowym • pisze równania reakcji prowadzące do otrzymania amin w wyniku redukcji amidów wodorem lub tetrahydroglinianem litu (np. acetamid do etyloaminy) • wykonuje obliczenia oparte na stechiometrii równań reakcji • omawia zagadnienie leków amidowych (np. 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia mechanizm hydrolizy amidów • projektuje i przeprowadza doświadczenie badające zachowanie się mocznika w wodzie, analizuje jego rozpuszczalność i towarzyszące rozpuszczaniu efekty energetyczne, zdolność do tworzenia wiązań wodorowych, odczyn wodnego roztworu • projektuje i przeprowadza doświadczenie badające zachowanie się acetamidu w wodzie, analizuje jego rozpuszczalność i towarzyszące rozpuszczaniu efekty energetyczne, zdolność do tworzenia wiązań wodorowych, odczyn wodnego roztworu • projektuje i przeprowadza doświadczenie hydrolizy kwasowej i zasadowej mocznika, analizuje wyniki i 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia zagadnienie leków bakteriostatycznych na przykładzie amidów kwasów sulfonowych, podaje przykłady, wzory związków i ich zastosowanie (np. kwas 4-aminobenzenosulfonowy, sulfanilamid, sulfonamid)
------------------------	--	---	---	---	---

	produkcja leków, produkcja tworzyw sztucznych)		penicylina), ich aktywności i zasady działania na czynniki chorobotwórcze	<p>zapisuje równania zachodzących reakcji w formie cząsteczkowej i jonowej</p> <ul style="list-style-type: none"> • projektuje, przeprowadza i analizuje doświadczenie kondensacji mocznika, zapisuje równanie reakcji • projektuje, przeprowadza i analizuje doświadczenie identyfikujące w dimoczniku wiązanie peptydowe, pisze wzór kompleksu utworzonego z wodorotlenkiem miedzi(II) • projektuje i przeprowadza doświadczenie hydrolizy kwasowej i zasadowej acetamidu, analizuje wyniki i zapisuje równania zachodzących reakcji w formie cząsteczkowej i jonowej • pisze równania reakcji odwodnienia amidów	
--	--	--	---	--	--

				w wyniku ogrzewania z P_4O_{10} prowadzące do otrzymania nitryli (np. acetamidu do acetonitrylu)	
4. Aminokwasy	<ul style="list-style-type: none"> • podaje definicje lub wyjaśnia pojęcia: aminokwas, aminokwas egzogeny i aminokwas endogeny, centrum stereogeniczne (centrum chiralne), kondensacja, wielofunkcyjne pochodne węglowodorów • podaje wzór ogólny aminokwasów ($RCH(NH_2)COOH$) • wyjaśnia zagadnienia: aminokwasy białkowe, α-aminokwasy, szereg konfiguracyjny L • omawia podział aminokwasów ze względu na liczbę grup karboksylowych i aminowych (obojętne, kwasowe, zasadowe) • omawia podział aminokwasów ze względu na rodzaj części węglowodorowej (alifatyczne, aromatyczne) 	<ul style="list-style-type: none"> • kwalifikuje związek do aminokwasów białkowych lub niebiałkowych na podstawie wzoru strukturalnego (lub grupowego) aminokwasu • na podstawie wzoru strukturalnego (lub grupowego) aminokwasu określa rodzaj aminokwasu (hydroksyaminokwas, aminokwas kwasowy, aminokwas zasadowy, aminokwas siarkowy) • opisuje właściwości kwasowo-zasadowe aminokwasów, pisząc odpowiednie równania reakcji, którym ulegają glicyna i alanina • na przykładzie glicyny i alaniny wyjaśnia mechanizm powstawania jonów obojnaczych 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje budowę przestrzenną aminokwasów białkowych (szereg konfiguracyjny L) • rysuje wzory perspektywiczne i rzutowe Fischera aminokwasów z jednym centrem stereogenicznym (np. alaniny) • projektuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące zachowanie glicyny podczas ogrzewania oraz rozpuszczania w wodzie zimnej i gorącej • wyjaśnia pojęcie punktu izoelektrycznego (pI), pisze wzory jonów aminokwasów w pI • pisze wzory jonów aminokwasów, które dominują w roztworach o zadanym pH 	<ul style="list-style-type: none"> • rysuje wzory perspektywiczne i rzutowe Fischera aminokwasów z dwoma centrami stereogenicznymi (np. treoniny) • projektuje, przeprowadza i analizuje doświadczenie wykazujące amfoteryczny charakter aminokwasów (np. glicyny) • planuje i analizuje doświadczenie wykazujące jonową strukturę aminokwasu (np. glicyny, alaniny, cysteiny) • pisze schemat utleniania grupy tiolowej cysteiny, wskazuje wiązanie disulfidowe • wyjaśnia rolę tauryny (kwas 2- 	<ul style="list-style-type: none"> • modeluje cząsteczki L- i D -aminokwasów i uzasadnia, że są enancjomerami

	<ul style="list-style-type: none"> • omawia właściwości fizyczne glicyny i alaniny • wymienia substancje, z którymi mogą reagować glicyna i alanina • wyjaśnia podział aminokwasów na endo- i egzogenne • omawia funkcje i znaczenie aminokwasów w organizmach 		<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zjawisko elektroforezy i opisuje kierunek ruchu jonów aminokwasu w polu elektrycznym w zależności od pH roztworu • pisze równania reakcji, którym ulegają aminokwasy: estryfikacja, dekarboksylacja, deaminacja, reakcje kompleksowania kationów metali, kondensacja wewnątrzcząsteczkowa i międzycząsteczkowa (tworzenie di- i tripeptydów) • wskazuje wiązania peptydowe we wzorze strukturalnym peptydu, pisze wzory aminokwasów, z których jest zbudowany • wskazuje aminokwasy ulegające reakcji nitrowania (fenyloalanina, tyrozyna, tryptofan), pisze równania reakcji, podaje obserwacje 	<p>aminoetanosulfonowy) w organizmie ludzkim</p>	
--	--	--	--	--	--

<p>5. Peptydy, białka i poliamidy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • podaje definicje lub wyjaśnia pojęcia: wiązanie amidowe, kondensacja, peptydy, oligopeptydy, białka, proteiny, proteidy, grupa prostetyczna, sekwencjonowanie aminokwasów • podaje skróty literowe i nazwy aminokwasów oraz wzory grupowe dipeptydów i tripeptydów otrzymanych w wyniku kondensacji np. glicyny i alaniny • pisze wzory dipeptydów i tripeptydów z podanych aminokwasów • wskazuje w podanym wzorze dipeptydu lub tripeptydu wiązanie peptydowe i wzory aminokwasów • opisuje rolę białek w organizmach zwierzęcych i roślinnych • opisuje podział białek (fibrylarne, globularne) • wymienia produkty przemiany materii białek (np. CO₂, H₂O, mocznik, siarkowodór) • wymienia czynniki wpływające na denaturację 	<ul style="list-style-type: none"> • pisze wzory grupowe aminokwasów otrzymanych w wyniku hydrolizy di- i tripeptydu o podanym wzorze grupowym • wyjaśnia przyczynę denaturacji białek, wymienia czynniki wpływające na denaturację i wyjaśnia ten proces • tłumaczy znaczenie trzeciorzędowej struktury białek, wyjaśnia rolę bocznych łańcuchów aminokwasów w stabilizacji struktury trzeciorzędowej białek (wiązania jonowe, wiązania wodorowe, oddziaływania van der Waalsa) • omawia przebieg reakcji biuretowej • omawia przebieg reakcji ksantoproteinowej 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje i przeprowadza doświadczenie badające właściwości białka jaja kurzego, analizuje wyniki doświadczenia • projektuje i przeprowadza reakcję ksantoproteinową, wyjaśnia wyniki doświadczenia • projektuje i przeprowadza doświadczenia koagulacji białek, wyjaśnia wyniki doświadczeń • ustala budowę peptydu na podstawie składu produktów hydrolizy peptydu • pisze równania kondensacji aminokwasów prowadzące do otrzymania tri-, tetra- i pentapeptydów 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje i przeprowadza doświadczenie identyfikujące białko jaja kurzego (reakcja biuretowa), wyjaśnia wyniki doświadczenia • projektuje i przeprowadza doświadczenie pozwalające na identyfikację białek • wskazuje sposoby ustalania budowy złożonych peptydów (np. metoda częściowej hydrolizy, hydroliza przy użyciu karboksypeptydazy „odcinającej” wyłącznie aminokwas C-terminalny) • określa produkty hydrolizy całkowitej aspartamu z uwzględnieniem hydrolizy wiązania estrowego i amidowego • opisuje rolę hormonów w organizmie człowieka (np. insuliny) 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę niektórych pentapeptydów (np. enkefaliny) lub dekapentapeptydów w organizmie człowieka, pisze ich wzory grupowe oraz z zastosowaniem trzyliterowych symboli aminokwasów
--	---	--	--	--	---

	<p>i wysalanie białek i wyjaśnia ten proces</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między denaturacją a wysalaniem białek • wymienia struktury białek • opisuje budowę białek (jako polimerów kondensacyjnych aminokwasów) • opisuje strukturę drugorzędową białek (α i β) oraz wyjaśnia znaczenie wiązań wodorowych w stabilizacji struktury drugorzędowej białek 			<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę niektórych tripeptydów (tyreoliberyna, glutation) w organizmie człowieka, pisze ich wzory grupowe oraz z zastosowaniem trzyliterowych symboli aminokwasów • projektuje cykle przemian prowadzące do otrzymania aminokwasów i peptydów (wychodząc np. od węgla, węgliku wapnia lub alkanu) 	
--	--	--	--	--	--

SACHARYDY

6. Monosacharydy	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: monosacharydy, trioza, tetroza, pentoza, heksoza, piranoza, furanoza, oligosacharydy, polisacharydy, cukry, aldozy, ketozy, furan, piran, cukry proste i złożone • pisze wzór ogólny węglowodanów • podaje podział monosacharydów ze względu na rodzaj grupy karbonylowej • podaje podział monosacharydów ze 	<ul style="list-style-type: none"> • na podstawie wzoru grupowego lub strukturalnego klasyfikuje monosacharydy do aldoz lub ketoz oraz trioz, tetroz, pentoz czy heksoz • na podstawie wzoru tafłowego cukru rozpoznaje furanozę i piranozę • zapisuje wzory łańcuchowe w projekcji Fischera glukozy i fruktozy 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zagadnienie mutarotacji (np. glukoza, fruktoza) • rysuje wzory tafłowe (Hawortha) anomerów (α, β) glukozy i fruktozy • wyjaśnia zachowanie glukozy i fruktozy w próbie Tollensa i próbie Trommera, zapisuje odpowiednie równania reakcji • projektuje, wykonuje i analizuje doświadczenie badające właściwości glukozy 	<ul style="list-style-type: none"> • na podstawie wzoru łańcuchowego monosacharydu rysuje jego wzór tafłowy • na podstawie wzoru tafłowego monosacharydu rysuje jego wzór w projekcji Fischera • projektuje i przeprowadza doświadczenie, którego wynik potwierdzi właściwości redukujące cukru prostego, np. glukozy 	<ul style="list-style-type: none"> • pisze wzory rzutowe Fischera D-aldoz zawierających do 6 atomów węgla • pisze wzór tafłowy Hawortha dowolnego cukru prostego na podstawie wzoru rzutowego • podaje przykłady izomerów D i L monosacharydów • uwzględnia w nazwie glukozy skręcalność,
-------------------------	---	--	---	--	---

	<p>względem na ilość atomów węgla w cząsteczce</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonuje podziału cukrów na proste i złożone (podaje przykłady) • zapisuje wzory sumaryczne glukozy i fruktozy • opisuje budowę fruktozy i glukozy, wskazuje na ich podobieństwa i różnice • opisuje właściwości fruktozy i glukozy, wskazuje na ich podobieństwa i różnice • wskazuje na pochodzenie cukrów prostych zawartych np. w owocach (fotosynteza) 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje, że cukry proste należą do polihydroksyaldehydów lub polihydroksyketonów • wyjaśnia, co oznacza, że naturalne monosacharydy należą do szeregu konfiguracyjnego D • zapisuje wzory rybozy i deoksyrybozy w projekcji Fischera na podstawie wzorów grupowych • wskazuje podobieństwa i różnice w budowie i właściwościach glukozy i fruktozy • opisuje doświadczenie badające właściwości fizyczne glukozy i fruktozy 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje, wykonuje i analizuje doświadczenie badające właściwości fruktozy 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje i przeprowadza doświadczenie, którego wynik potwierdzi obecność grup hydroksylowych w cząsteczce monosacharydu, np. glukozy • projektuje i przeprowadza doświadczenie pozwalające na odróżnienie glukozy od fruktozy, wyjaśnia przebieg doświadczenia, pisze odpowiednie równania reakcji • planuje ciąg przemian pozwalających przekształcić cukry w inne związki organiczne (np. glukozę w alkohol etylowy, a następnie w octan etylu), pisze odpowiednie równania reakcji 	<p>konfigurację i położenie grupy hydroksylowej przy anomerycznym atomie węgla</p>
<p>7. Glikozydy i oligosacharydy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: wiązanie O-glikozydowe, glikozyd, disacharyd, acetal, ketal • podaje przykłady disacharydów (np. 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje wiązanie O-glikozydowe w podanych wzorach cukrów (maltozy, celobiozy, laktozy) 	<ul style="list-style-type: none"> • pisze równania reakcji hydrolizy disacharydów, stosując wzory tafłowe disacharydów 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje reszty glukozy i fruktozy w oligosacharydach o podanych wzorach tafłowych 	<ul style="list-style-type: none"> • pisze wzór tafłowy Hawortha dowolnego dwucukru, znając

	<p>sacharoza, maltoza, celobioza, laktoza)</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje wzór sumaryczny disacharydów • zapisuje wzór sumaryczny sacharozy i wzory sumaryczne cukrów prostych wchodzących w skład sacharozy • wskazuje wiązanie O-glikozydowe w podanym wzorze sacharozy • rozpoznaje reszty glukozy i fruktozy w sacharozie • wymienia właściwości fizyczne dwucukrów i ich zastosowanie (np. sacharozy) 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje reszty glukozy i fruktozy w disacharydach • zapisuje wzory sumaryczne disacharydów (maltozy, celobiozy, laktozy) • zapisuje równania reakcji otrzymywania disacharydów (np. maltozy, laktozy, celobiozy), posługując się wzorami sumarycznymi • zapisuje równania reakcji hydrolizy disacharydów (np. maltozy, laktozy, celobiozy, sacharozy), posługując się wzorami sumarycznymi • opisuje doświadczenie badające właściwości fizyczne disacharydów (maltozy, celobiozy, laktozy) 	<ul style="list-style-type: none"> • pisze równania reakcji tworzenia glikozydów, stosując wzory tafłowe • wyjaśnia, dlaczego maltoza ma właściwości redukujące • wyjaśnia, dlaczego sacharoza nie wykazuje właściwości redukujących • przeprowadza doświadczenie badające właściwości fizyczne disacharydów (maltozy, celobiozy, laktozy) 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje wyniki prób Tollensa i Trommera O-glikozydów w aspekcie braku właściwości redukujących tych związków • wyjaśnia, jakie elementy budowy O-glikozydów wpływają na brak właściwości redukujących tych związków • uzasadnia właściwości redukujące sacharydów (maltozy, laktozy, celobiozy) • projektuje i przeprowadza doświadczenie pozwalające przekształcić cukry złożone (np. sacharozę) w cukry proste • projektuje i przeprowadza doświadczenie badające i porównujące właściwości redukujące disacharydów 	<p>rodzaj wiązania i cukry proste</p>
8. Polisacharydy	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: polisacharydy, celuloza, glikogen, chityna, skrobia, amyloza, amylopektyna 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje wiązanie O-glikozydowe w podanych wzorach cukrów 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia podobieństwa i różnice w budowie cząsteczek amylozy i amylopektyny 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje i przeprowadza doświadczenie badające właściwości 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia właściwości skrobi i celulozy na

	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady co najmniej trzech najważniejszych polisacharydów (np. amyloza, amylopektyna, skrobia, celuloza, chityna, glikogen) • zapisuje wzór sumaryczny skrobi i celulozy • porównuje budowę skrobi i celulozy • wymienia właściwości fizyczne skrobi • wymienia właściwości fizyczne celulozy • wymienia zastosowanie skrobi i jej rolę w organizmach • wymienia zastosowanie celulozy • wskazuje funkcje biologiczne, jakie pełni amylopektyna w organizmie roślinnym • wskazuje funkcje biologiczne, jakie pełni glikogen w organizmie zwierzęcym 	<p>(celulozy, amylozy, amylopektyny)</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje reszty cukrów prostych (np. glukozy) w polisacharydach o podanych wzorach • porównuje właściwości fizyczne skrobi i celulozy (np. stan skupienia, rozpuszczalność w wodzie) • pisze uproszczone równanie hydrolizy polisacharydów (skrobi i celulozy) • wymienia czynniki wpływające na hydrolizę skrobi (kwasy, enzymy) 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia budowę skrobi jako biopolimeru, zbudowanego z odpowiedniego cukru prostego połączonych wiązaniami glikozydowymi • wyjaśnia budowę celulozy jako biopolimeru, w którym występuje określone wiązanie glikozydowe i cukier prosty • rozpoznaje reszty glukozy i fruktozy w polisacharydach o podanych wzorach taflowych • pisze uproszczone równanie hydrolizy polisacharydów (skrobi i celulozy) • projektuje i przeprowadza doświadczenie hydrolizy kwasowej skrobi, wyjaśnia przebieg doświadczenia 	<p>skrobi, wyjaśnia wyniki doświadczenia</p> <ul style="list-style-type: none"> • projektuje i przeprowadza doświadczenie badające właściwości celulozy, wyjaśnia wyniki doświadczenia • projektuje i przeprowadza doświadczenie pozwalające przekształcić cukry złożone (np. skrobię) w cukry proste • projektuje, przeprowadza doświadczenie i analizuje wyniki doświadczenia identyfikującego produkty hydrolizy polisacharydów • projektuje, przeprowadza i analizuje doświadczenie badające właściwości redukujące skrobi i celulozy; wyjaśnia, dlaczego skrobia nie wykazuje właściwości redukujących 	<p>podstawie różnic w budowie cząsteczek</p>
--	--	---	--	---	--

				<ul style="list-style-type: none"> • projektuje, przeprowadza i analizuje doświadczenie badające właściwości redukujące produktów hydrolizy skrobi i celulozy 	
CHEMIA WOKÓŁ NAS					
9. Woda pitna i inne napoje	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje budowę wody, wskazuje rodzaj wiązań, kształt cząsteczki, hybrydyzację orbitali walencyjnych atomu tlenu • opisuje rolę wody w organizmach • na podstawie budowy cząsteczki wody wyjaśnia jej zdolność do rozpuszczania różnych substancji • wymienia rodzaje wód naturalnych ze względu na ich pochodzenie • opisuje skład soków owocowych, podaje co najmniej trzy składniki (np. cukry, kwasy, polifenole, barwniki, substancje zapachowe, witamina C, błonnik) • opisuje skład naparu herbaty, wymienia co najmniej trzy składniki (np. 	<ul style="list-style-type: none"> • na podstawie danych tabelarycznych dokonuje klasyfikacji wód naturalnych ze względu na stopień ich mineralizacji • opisuje rolę wody w procesie ekstrakcji pożądaných składników z suszonych ziół, herbaty i kawy • uzasadnia zmiany zawartości składników mineralnych wód naturalnych różnego pochodzenia na podstawie danych tabelarycznych • wskazuje w podanych wzorach grupowych składników napojów (np. aspartam) występujące w nich wiązania (np. estrowe, peptydowe) 	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadza doświadczenie badające kwasowość soku owocowego • uzasadnia różnice w pH soków owocowych • wyszukuje informacje na temat składników zawartych w kawie, herbacie, mleku, wodzie mineralnej, napojach typu cola w aspekcie ich działania na organizm ludzki • wykonuje obliczenia stopnia mineralizacji wód • wskazuje we wzorach grupowych składników napojów (np. mentol, teanina) chiralne atomy węgla 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje i przeprowadza doświadczenia prowadzące do wykrycia kofeiny w napojach • projektuje i przeprowadza doświadczenie badające skład i właściwości napoju typu cola • rysuje i analizuje wykres miareczkowania kwasu cytrynowego mianowanym roztworem NaOH, uzasadnia kształt wykresu • wykonuje obliczenia prowadzące do ustalenia wzoru rzeczywistego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę polifenoli w procesie neutralizacji wolnych rodników, zapisuje odpowiednie równanie reakcji

	<p>polifenole, aminokwasy, węglowodany, pigmenty, enzymy, sole mineralne)</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje skład napojów gazowanych, wymienia co najmniej trzy składniki (kwasy, naturalne lub sztuczne aromaty, barwniki, witamina C, substancje konserwujące, sacharoza, słodziki) 	<ul style="list-style-type: none"> • nazywa w podanych wzorach grupowych składników napojów (np. w polifenolach, kwasie cytrynowym, aspartamie, mentolu) rodzaje występujących w nich grup funkcyjnych • opisuje skład mleka krowiego i porównuje zawartość wybranych składników odżywczych w mleku krowim i roślinnym 		określonego składnika napoju	
10. Kosmetyki i leki	<ul style="list-style-type: none"> • podaje definicje lub wyjaśnia pojęcia: lek, substancja czynna, substancja pomocnicza, dawka lecznicza, dawka toksyczna, dawka śmiertelna, dawka dobową, dawka maksymalna, dawka minimalna, emulsja, typy emulsji, emulgator, farmakokinetyka, farmakodynamika • podaje rodzaj kosmetyków ze względu na ich dwie podstawowe funkcje: higieniczną i pielęgnacyjną; podaje co najmniej po dwa przykłady kosmetyków 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje skład fazy tłuszczowej kosmetyków (naturalne triglicerydy, woski, kwasy tłuszczowe, węglowodory, syntetyczne estry, silikony), wskazuje na ich działanie • na podstawie właściwości kosmetyków kwalifikuje je do emulsji typu w/o lub o/w • wyjaśnia rolę gliceryny w kosmetykach pielęgnacyjnych • uzasadnia stosowanie konserwantów w kosmetykach 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące obecność gliceryny w kremie do rąk • wyjaśnia rolę emulgatorów w kosmetykach • wyjaśnia budowę emulgatorów, wskazuje w podanych cząsteczkach emulgatorów fragment hydrofobowy i fragment hydrofilowy • porównuje wpływ naturalnych i sztucznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje obliczenia związane z określeniem zawartości witaminy C w produkcie leczniczym na podstawie wyników empirycznych • wykonuje obliczenia związane z określeniem zawartości kwasu acetylosalicylowego w badanym leku • wykonuje obliczenia masy substancji czynnej w dawce leku • analizuje skutki stosowania niektórych leków • analizuje proces tworzenia się emulsji 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia stosowanie kwasu salicylowego, alkoholu benzylowego, kwasu benzooesowego i jego soli w kosmetykach • wyjaśnia rolę parabenów w kosmetykach oraz uzasadnia ich szkodliwy wpływ na organizmy

	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia skład kosmetyków (woda, faza tłuszczowa, emulgatory, konserwanty, substancje zapachowe, barwniki) • opisuje rolę substancji zapachowych w kosmetykach • wymienia sposoby przyjmowania leków w zależności od ich postaci (doustne, dożylnie, domięśniowe, wziewne) • wymienia postacie leków (płynna, półpłynna, stała) podaje po jednym przykładzie leku o zadanej postaci 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje skład pigmentów nieorganicznych, wymienia co najmniej dwa tlenki metali, podaje ich barwy, określa ich trwałość • wyjaśnia rolę substancji pomocniczej w lekach, podaje przykłady (np. rozpuszczalniki, zagęstniki, lepiszcza, wypełniacze) • opisuje działanie substancji czynnej na podstawie działania węgla aktywowanego • na podstawie treści ulotki leku określa maksymalną dobową dawkę i dawkę toksyczną • wyszukuje informacje na temat działania składników popularnych leków (np. węgla aktywowanego, aspiryny, środków neutralizujących nadmiar kwasu w żołądku) 	<p>pigmentów na trwałość kosmetyków</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polegają lecznicze i toksyczne właściwości leków (np. aspiryny) 		
11. Niebezpieczne używki i ważne biopolimery	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: związki heterocykliczne, alkaloidy, narkotyki, nukleozydy, 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje wpływ heterocyklicznych związków zawierających 	<ul style="list-style-type: none"> • dokonuje klasyfikacji związków zawierających azot na szkodliwe i 	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadza suchą destylację tytoniu i analizuje skład 	<ul style="list-style-type: none"> • stosuje własną argumentację w ocenie działania

	<p>zasady azotowe, biopolimery</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje co najmniej trzy przykłady związków heterocyklicznych (np. puryna, pirolidyna, pirolina, pirol, pirymidyna) • podaje co najmniej dwa przykłady alkaloidów (np. morfina, kofeina, kokaina) • opisuje funkcje biologiczne zasad pirymidynowych i purynowych (składniki kwasów nukleinowych, ATP), DNA, RNA • opisuje, czym są narkotyki • opisuje, od czego mogą zależeć toksyczne i lecznicze właściwości niektórych związków chemicznych • wyszukuje informacje na temat działania alkaloidów (np. morfiny, kofeiny, kokainy) 	<p>azot na organizm człowieka</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje działanie substancji uzależniających (np. nikotyny, narkotyków) • wymienia właściwości nikotyny • opisuje właściwości kofeiny i jej wpływ na organizm człowieka • wyjaśnia, od czego mogą zależeć toksyczne i lecznicze właściwości niektórych związków chemicznych (np. nikotyny) • wymienia organiczne produkty hydrolizy kwasów nukleinowych DNA i RNA (monosacharyd, zasady purynowe, zasady pirymidynowe) • opisuje zasady nazewnictwa nukleozydów 	<p>pozytywnie wpływające (niezbędne) na organizmy, dobiera argumenty i podaje przykłady</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polegają i od czego zależą lecznicze i toksyczne właściwości nikotyny • porównuje budowę wybranych alkaloidów (np. morfiny, kofeiny, kokainy), wskazuje różnice w rodzaju wiązań i grup funkcyjnych • wyjaśnia sposób tworzenia się wiązań estrowych w nukleotydach • wskazuje różnice między nukleotydem a nukleozydem • analizuje wzory zasad azotowych wchodzących w skład kwasów nukleinowych, wskazuje podobieństwa i różnice w budowie i właściwościach chemicznych tych związków 	<p>produktów suchej destylacji tytoniu</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia proces spalania tytoniu i analizuje sposób identyfikacji tych produktów, zapisuje odpowiednie równania reakcji • pisze wzory taflowe nukleozydu, wskazuje rodzaj wiązań, resztę cukrową, zasadę • porównuje strukturę nukleozydu ze strukturą dowolnego cukru; wskazuje podobieństwa • wyjaśnia rolę par komplementarnych zasad: adenina-tymina i guanina-cytozyna w strukturze i funkcji DNA 	<p>substancji uzależniających</p> <ul style="list-style-type: none"> • pisze wzory narkotyków i opisuje ich działanie • uzasadnia szkodliwość palenia tytoniu, wskazuje sposoby walki z uzależnieniem • analizuje rolę ATP w procesach podziału komórek i syntezy wielkocząsteczkowych związków w organizmach, zapisuje odpowiednie równania reakcji
--	--	--	---	--	---

			<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia strukturę łańcuchów DNA i RNA, wskazuje na różnice 		
12. Odzież i opakowania	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia: włókno, włókno naturalne, włókno syntetyczne, opakowanie • wyjaśnia skróty literowe tworzyw: PE, PVC, PET, PVA • dokonuje podziału włókien naturalnych ze względu na pochodzenie (zwierzęce, roślinne) • klasyfikuje włókna ze względu na sposób otrzymywania (naturalne, sztuczne, syntetyczne) • podaje po jednym przykładzie włókien naturalnych, sztucznych, syntetycznych • opisuje zastosowania włókien • wymienia rodzaje opakowań • podaje przykłady opakowań (celulozowych, szklanych, metalowych, z tworzyw sztucznych) • wymienia co najmniej trzy polimery i podaje ich skróty literowe 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia potrzebę stosowania włókien • klasyfikuje włókna na podstawie ich wzoru grupowego do poliestrów lub poliamidów • opisuje wady i zalety włókien celulozowych, białkowych, sztucznych i syntetycznych wykorzystywanych przez człowieka • opisuje budowę opakowań metalowych, wskazuje na wady i zalety tych opakowań • opisuje wpływ dodatków do produkcji tworzyw sztucznych (np. wypełniacze, stabilizatory, plastyfikatory, antypireny, barwniki) na właściwości tych tworzyw 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje budowę i właściwości polietylenu na podstawie symboli literowych, wyjaśnia znaczenie kodu użytego materiału, skrótów literowych • wyjaśnia sposób, w jaki można otrzymać polietylen o dużej gęstości lub małej gęstości • projektuje i przeprowadza doświadczenie identyfikujące rodzaj polimeru na podstawie różnicy gęstości • wyjaśnia zagadnienie recyklingu materiałowego szkła opakowaniowego • opisuje powszechnie stosowane metody utylizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • dokonuje oceny opakowań polimerowych, dobiera argumenty, wskazuje na wady i zalety opakowań • uzasadnia właściwości opakowań z polilaktydu • wyjaśnia przebieg korozji opakowań z blachy stalowej oraz wyjaśnia procesy zachodzące w ich warstwie ochronnej • wykonuje obliczenia gramatury powłok ochronnych stosowanych w opakowaniach z blachy stalowej • -proponuje sposoby zagospodarowania odpadów 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje przebieg rozkładu opakowań biodegradowalnych np. polilaktydowych • proponuje sposoby ograniczające zużycie opakowań, dobiera argumenty • decyduje o doborze rodzaju zastosowanego opakowania, podaje argumenty • uzasadnia dodawanie lycry do nowoczesnych tkanin i włókien

	<ul style="list-style-type: none"> wymienia dodatki stosowane w produkcji opakowań polimerowych 				
13. Pożyteczne i szkodliwe przemiany chemiczne	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: fermentacja, dodatki do żywności, konserwanty, przeciwutleniacze wyjaśnia przyczyny psucia się żywności wymienia sposoby ochrony żywności przed psuciem się (obróbka termiczna, mrożenie, liofilizacja, konserwanty, pasteryzacja) wymienia rodzaje procesów termicznej obróbki żywności (gotowanie, smażenie, pieczenie) opisuje procesy fermentacyjne podczas wyrabiania ciasta i pieczenia chleba opisuje procesy fermentacyjne podczas produkcji wina i otrzymywania kwaśnego mleka, jogurtów i serów wymienia co najmniej dwa związki, które są powszechnie stosowanymi konserwantami (np. kwas 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje znaczenie i konsekwencje stosowania dodatków do żywności w tym konserwantów proponuje sposoby zapobiegania procesowi psucia się żywności stosownie do produktu spożywczego wymienia przemiany, jakim ulegają składniki żywności podczas termicznej obróbki (denaturacja białka, częściowe odwodnienie cukrów, hydroliza wielocukrów, rozkład nietrwałych substancji z wydzieleniem produktów gazowych) wymienia procesy fermentacyjne, które mogą być przejawem psucia się żywności (fermentacja octowa, fermentacja masłowa) zapisuje równania reakcji, posługując się 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia konieczność stosowania dodatków do żywności (przeciwutleniaczy) w celu usuwania wolnych rodników i zapobiegania procesom takim, jak np. jełczenie tłuszczów analizuje i wyjaśnia proces usuwania zanieczyszczeń za pomocą środków czystości wskazuje i analizuje charakter chemiczny składników środków do mycia szkła, przetykania rur w aspekcie zastosowań tych produktów wyjaśnia, na czym polega proces usuwania zanieczyszczeń za pomocą środków do mycia szkła i udrażniania rur wskazuje i analizuje charakter chemiczny składników środków do czyszczenia metali i 	<ul style="list-style-type: none"> projektuje, analizuje i przeprowadza doświadczenie, w którym usunie kamień kotłowy, zapisuje odpowiednie równania zachodzących reakcji projektuje, analizuje i przeprowadza doświadczenie, w którym usunie czarny osad ze srebrnej biżuterii, zapisuje odpowiednie równania zachodzących reakcji wskazuje najbardziej żrące preparaty spośród powszechnie dostępnych i stosowanych w gospodarstwach domowych i analizuje sposoby bezpiecznego posługiwania się tymi środkami wykonuje obliczenia zawartości szkodliwych substancji chemicznych w produktach spożywczych, korzysta z 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje proces otrzymywania octu balsamicznego w aspekcie zachodzących przemian podczas dojrzewania produktu spożywczego i jego składu analizuje budowę kwasu sorbowego, podaje jego nazwę uwzględniając diastereoizomerię stawia tezy i doбира argumenty w ocenie skutków stosowania dodatków do żywności (konserwantów i przeciwutleniaczy)

	benzoesowy, kwas sorbowy, pochodne fenolu) <ul style="list-style-type: none"> wymienia dwa środki do udrażniania rur i mycia szkła i opisuje zasady ich bezpiecznego stosowania wymienia dwa środki do czyszczenia metali i biżuterii, opisuje zasady ich bezpiecznego stosowania 	wzorami sumarycznymi i grupowymi <ul style="list-style-type: none"> pisze równania reakcji fermentacji (alkoholowej glukozy, mlekowej glukozy, mlekowej laktozy, propionowej), posługując się wzorami sumarycznymi i grupowymi wymienia wady i zalety mrożenia żywności wymienia wady i zalety liofilizacji produktów spożywczych 	biżuterii w aspekcie zastosowań tych produktów <ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega proces usuwania zanieczyszczeń za pomocą środków do czyszczenia metali i biżuterii 	norm określających maksymalną zawartość danej substancji w żywności, analizuje wyniki	
--	---	--	--	---	--

ELEMENTY OCHRONY ŚRODOWISKA

14. Gleba	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: degradacja gleby, sorpcyjne właściwości gleby, pH gleby, zanieczyszczenia gleby, wietrzenie gleby, próchnica wymienia podstawowe zanieczyszczenia gleby (np. metale ciężkie, węglowodory, produkty spalania paliw, azotany(V), ortofosforany(V), pyły, nawozy, środki ochrony roślin) 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje procesy wietrzenia fizycznego gleby opisuje rodzaje gleby ze względu na zawartość próchnicy (piaszczyste, bielnicowe i płowe, brunatne, czarnoziemy, mady) opisuje wpływ pH gleby na wzrost wybranych roślin opisuje działanie kwasomierza Helliga 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależność między pH gleby a przydatnością jej do upraw konkretnych grup roślin opisuje procesy wietrzenia chemicznego gleby, pisze równania reakcji hydrolizy glinokrzemianu potasowego i procesu wietrzenia skał wapiennych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia wpływ sorpcyjnych właściwości gleby w uprawie roślin wyjaśnia rolę sorpcyjnych właściwości gleby w aspekcie ochrony środowiska wskazuje problemy i zagrożenia wynikające z niewłaściwego planowania i 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje sposoby ochrony gleby przed zanieczyszczeniem i degradacją zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju wyjaśnia działanie nawozów mineralnych o spowolnionym działaniu,
------------------	--	---	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> wymienia procesy wietrzenia gleby (wietrzenie fizyczne, wietrzenie chemiczne) wskazuje powszechność stosowania środków ochrony roślin, podaje co najmniej dwa przykłady opisuje zagrożenia dla ludzi i środowiska wynikające z nierozważnego stosowania środków ochrony roślin 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia sposoby podnoszenia lub obniżania pH gleby, wskazuje związki chemiczne, którymi można regulować pH gleby opisuje źródła zanieczyszczeń gleby (przemysł, transport, gospodarstwa domowe, rolnictwo) wymienia działania (indywidualne/kompleksowe), jakie powinny być wprowadzane w celu ograniczenia zanieczyszczenia gleby opisuje zalety i wady stosowania środków ochrony roślin 	<ul style="list-style-type: none"> planuje i przeprowadza badanie kwasowości gleby planuje i przeprowadza badanie sorpcyjnych właściwości gleby wyjaśnia wpływ na zanieczyszczenie gleby nadmiernego stosowania nawozów i środków ochrony roślin wyjaśnia procesy zachodzące w nadmiernie zakwaszonej glebie wyjaśnia, na czym polega negatywny wpływ soli służącej do zimowego utrzymania dróg na glebę 	<p>przewodzenia procesów chemicznych</p> <ul style="list-style-type: none"> wykonuje obliczenia zawartości próchnicy w glebie i na podstawie obliczeń dokonuje kwalifikacji gleby do określonych upraw projektuje sposoby oznaczania zawartości jonów Al^{3+} w glebie, wykonuje obliczenia związane z określeniem zawartości tych jonów projektuje i analizuje wykrywanie obecności metali ciężkich w glebie, pisze odpowiednie równania reakcji uzasadnia konieczność fitoremediacji jako metody biologicznej usuwania zanieczyszczeń gleby oraz zasadność stosowania biodegradowalnych środków ochrony roślin (np. spinosadu) 	<p>argumentuje zalety tych nawozów</p>
15. Powietrze	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia: zanieczyszczenia pierwotne, zanieczyszczenia wtórne 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia substancje, które są przyczyną kwaśnych opadów 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia negatywny wpływ kwaśnych opadów na rośliny, 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia konieczność ochrony warstwy ozonowej, 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje kierunki zastosowania

	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje strukturę i skład atmosfery, wymienia warstwy atmosfery • podaje przybliżoną zawartość procentową (procent objętościowy) azotu, tlenu, argonu i tlenku węgla(IV) • wymienia naturalne składniki powietrza (gazy, para wodna, pyły) • wymienia podstawowe zanieczyszczenia powietrza (np. tlenki azotu, tlenki siarki, produkty spalania paliw, sadza, radionuklidy, amoniak, metan, pyły) • wymienia metody stosowane w elektrociepłowniach i zakładach przemysłowych korzystających z paliw kopalnych w celu ograniczenia emisji tlenków azotu i siarki do atmosfery 	<p>(zanieczyszczenia wtórne)</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia substancje, które są przyczyną efektu cieplarnianego • wymienia działania (indywidualne/kompleksowe), jakie powinny być wprowadzane w celu ograniczenia zanieczyszczenia powietrza • wyjaśnia zasady tzw. zielonej chemii • opisuje źródła zanieczyszczeń gleby (przemysł chemiczny, hutnictwo, rafinerie ropy naftowej, transport, energetyka tradycyjna, produkcja rolna) 	<p>procesy uwalniania metali ciężkich w glebie, zanieczyszczenie wód i wywoływanie chorób układu oddechowego u ludzi</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę amoniaku w tworzeniu wtórnych zanieczyszczeń powietrza pyłem zawieszonym, pisze odpowiednie równania reakcji • uzasadnia konieczność stosowania kotłów fluidalnych • opisuje rodzaje smogu oraz mechanizmy jego powstawania • porównuje zjawiska smogu typu londyńskiego (redukujący) i typu Los Angeles (utleniający) • wyjaśnia rolę mocznika w silnikach diesla w usuwaniu tlenków azotu ze spalin, pisze odpowiednie równania reakcji • wyjaśnia zasadę działania katalizatorów silnikowych 	<p>wskazuje działania, które należy podjąć w celu jej ochrony</p> <ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia konieczność projektowania i wdrażania procesów chemicznych umożliwiających ograniczenie lub wyeliminowanie używania albo wytwarzania niebezpiecznych substancji • wskazuje i uzasadnia konieczność korzystania z odnawialnych źródeł energii • wskazuje problemy i zagrożenia wynikające z niewłaściwego planowania i prowadzenia procesów chemicznych • wyjaśnia zadania instytucji zajmujących się monitorowaniem stanu zanieczyszczeń powietrza 	<p>współczesnych osiągnięć nauki w ochronie środowiska</p>
16. Woda	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje skład hydrosfery 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zawartość wody w atmosferze, 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje obliczenia określające zawartość 	<ul style="list-style-type: none"> • projektuje sposoby oznaczania zawartości 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zasadę oznaczania żelaza

	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wpływające na proces parowania i kondensacji pary wodnej • opisuje rolę wód słodkich (wody rzek, jezior) w uwarunkowaniu życia na lądach • opisuje zagadnienie zasolenia wód morskich i oceanicznych • wymienia podstawowe zanieczyszczenia wody (np. chlorki, siarczany(VI), sole amonowe, azotany(V), ortofosforany(V), żelazo całkowite, mangan, fenole) • wymienia najczęstsze organiczne zanieczyszczenia wód (np. węglowodory alifatyczne, fenole, WWA) • wymienia sposoby ochrony i uzdatniania wody 	<p>wskazuje mierniki wilgotności</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje cykl hydrologiczny (obieg wody w przyrodzie) • wymienia działania (indywidualne/kompleksowe), jakie powinny być wprowadzane w celu ograniczenia zanieczyszczenia wód • opisuje największe naturalne źródła zanieczyszczeń wody (trzęsienia ziemi, wybuchy wulkanów) • opisuje źródła zanieczyszczeń wód będące skutkiem działalności człowieka (przemysł rolnictwo, gospodarka komunalna) • opisuje toksyczne zanieczyszczenia ścieków przemysłowych (elektrolity, zanieczyszczenia kwasowe) i wskazuje na sposoby ich usuwania 	<p>jonów chlorkowych i siarczanowych(VI) w wodzie</p> <ul style="list-style-type: none"> • na podstawie danych wskazuje najważniejsze różnice w składzie soli mineralnych obecnych w wodach morskich i lądowych • wyjaśnia, dlaczego łatwiejsze jest obniżenie stopnia mineralizacji wody rzecznej niż odsolenie wody morskiej • wyjaśnia zasadę metody oznaczania organicznych zanieczyszczeń wody (ChZT), wykonuje odpowiednie obliczenia, wskazuje czynniki, uniemożliwiające zastosowanie tej metody • wyjaśnia, jak ścieki przemysłowe wpływają na zawartość tlenu w wodzie, określa negatywne skutki • interpretuje uproszczony schemat instalacji służącej do uzdatniania wody, analizuje rodzaj zanieczyszczeń 	<p>jonów PO_4^{3-} w wodzie, wykonuje obliczenia związane z określeniem zawartości tych jonów</p> <ul style="list-style-type: none"> • projektuje i analizuje doświadczenie badające zawartość jonów chlorkowych i siarczanowych(VI) w wodzie, pisze odpowiednie równania reakcji • proponuje sposoby ochrony wód przed zanieczyszczeniem zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju • wskazuje problemy i zagrożenia wynikające z niewłaściwego planowania i prowadzenia procesów chemicznych • projektuje i analizuje doświadczenie badające obecność fenoli w wodzie, uzasadnia wyniki empiryczne • wyjaśnia metodę Winklera stosowaną do oznaczania zawartości tlenu w wodzie, pisze 	<p>całkowitego w wodach</p>
--	--	--	---	---	-----------------------------

			usuwanych na każdym etapie uzdatniania	odpowiednie równania reakcji, wyjaśnia zachodzące procesy chemiczne	
--	--	--	--	---	--